

Ålderspension

– försäkringsanalys

Inkomstpension, premiepension och garantipension – den allmänna pensionen

I januari 2001 gjordes de första beräkningarna och utbetalningarna av ålderspension enligt Sveriges nya pensionssystem för födda 1938 och senare. Systemet är unikt i sitt slag och har fått stor internationell uppmärksamhet. Den allmänna pensionen består av tre delar; inkomstpension, premiepension och garantipension.

Systemet är avgiftsbestämt vilket innebär att det är storleken på avgifterna som bestämmer storleken på den utbetalda pensionen. Avgiften är fastställd till 18,5 procent av den pensionsgrundande inkomsten (se nedan) efter avdrag för allmän pensionsavgift.

Det allmänna pensionssystemet är både ett fördelningssystem och ett fonderat system. Av avgiften 18,5 procent går 16 procentenheter till fördelningssystemet där de avgifter som betalas in finansierar pensionsutbetalningarna under samma år. Avgiften motsvarar individens intjänade pensionsrätt för inkomstpension. Varje års pensionsrätt summeras ihop till en pensionsbehållning. Det är sedan den som bestämmer storleken på den egna pensionen i framtiden.

Resterande 2,5 procentenheter går till ett fonderat system där avgifterna sparas till den egna pensionen (premiepension). Varje individ har här själv möjlighet att välja vilken fond pensionsrätterna till premiepension ska förvaltas i. Fondsparandet kan ändras så ofta man vill och man kan även välja att föra över pensionsrätter till make/maka.

Pensionsrätter till inkomstpension och premiepension kan även tillgodoräknas för studier, pliktjänst och när man har små barn.

Till skillnad från ATP-systemets intjänade pensionspoäng, som årligen värdesäkrades med prisutvecklingen, följer pensionsbehållningen (intjänade pensionsrätter för inkomstpension) inkomstutvecklingen i Sverige genom att årligen indexeras med inkomstindex eller ett så kallat balansindex. Pensionsrätterna för premiepension indexeras årligen med den kapitalavkastning som den valda fonden/de valda fonderna haft.

Storleken på den utgående inkomstpensionen bestäms utifrån den indexerade pensionsbehållningen dividerad med ett fastställt delningstal som speglar återstående medellivslängd vid den valda pensionsåldern. Premiepensionen räknas fram på motsvarande sätt. I delningstalet ingår en norm på 1,6 procent som motsvarar en antagen framtida tillväxt. Inkomstpensioner räknas sedan upp varje år med följsamhetsindexering, som motsvarar förändringen i inkomstindex minus normen 1,6 procentenheter. Det innebär i princip att man som pensionär får en höjning med 1,6 procent i förväg. När tillväxten, förändringen i inkomstindex, sedan är känd dras förskottet av genom följsamhetsindexeringen. För de individer som har haft låga eller inga pensionsgrundande inkomster under livet finns garantipension, som garanterar en viss lägsta nivå av pension.

Garantipensionens nivå är olika för gifta och ogifta och reduceras om man har inkomstpension eller om man har varit bosatt i Sverige kortare tid än 40 år. Garantipensionens högsta belopp för 2009 är 7 597 kronor i månaden för ogifta och 6 777 för gifta (det gäller för

födda 1938 eller senare.) Beloppen är något högre – 7 780 respektive 6 931 – för födda 1937 eller tidigare).

Ålderspensionen påverkas av hur länge man arbetar och när man väljer att gå i pension. Det finns nämligen ingen fast pensionsålder. Inkomstpension och premiepension kan tas ut från 61 års ålder, medan garantipension kan beviljas först efter fyllda 65 år. Inkomstpensionen och premiepensionen ökar ju längre man väntar med att ta ut sin pension.

År 2007 infördes skattereduktion för förvärvsarbete, vilket innebär att det inte längre är samma skatt på pension och den större delen av de inkomster som ingår i pensionsgrundande inkomster. En skattelättnad i form av förhöjt grundavdrag infördes 2009 för pensionärer.

Personer i olika åldersgrupper påverkas olika av pensionssystemet

Personer födda 1938 eller senare

Personer födda mellan 1938–1953 får en del av sin pension beräknad enligt gamla regler (se Folkpension, allmän tilläggspension (ATP) och delpension – det gamla pensionssystemet) och en del enligt dagens regler. Hur stor del som beräknas enligt respektive regelverk beror på vilket år man är född.

Personer födda 1938 får endast 4/20-delar av sin ålderspension beräknad enligt dagens regler. Andelen ökar successivt med 1/20 per födelseår, och de som föddes 1954 är den första årskullen som får hela sin ålderspension beräknad enligt dagens regler.

Personer födda 1937 eller tidigare

Personer som har hunnit fylla 65 år före årsskiftet 2002/2003 får hela sin ålderspension beräknad enligt de gamla reglerna för ATP och folkpension (se Folkpension, allmän tilläggspension (ATP) och delpension – det gamla pensionssystemet). Samtliga pensionärer i denna åldersklass fick sin pension omräknad vid årsskiftet 2002/2003. Folkpension, ATP och eventuellt pensionstillskott räknades om till tilläggspension och eventuell garantipension och de särskilda skattereglerna för pensionärer togs bort. Omräkningen innebar att de allra flesta fick en liten ökning av sin pension.

Även tilläggspensionen räknas om med den genomsnittliga löneutvecklingen i Sverige via den årliga följsamhetsindexeringen. Totalt har införandet av följsamhetsindexeringen medfört att ålderspensionen har ökat med 4,5 procent i jämförelse med hur det skulle ha blivit med tidigare regler (fram till 2009).

Balansering

Dagens pensionssystem är ett så kallat avgiftsdefinierat system där pensionsrätterna intjänas med samma belopp som den avgift som inbetalats av eller för individen. Det är dessutom till största delen ett fördelningssystem som innebär att de avgifter som betalas in i dag försörjer de som är pensionärer i dag. En mindre del av den avgift man betalar in sparas till den egna framtida pensionen (premiepensionen).

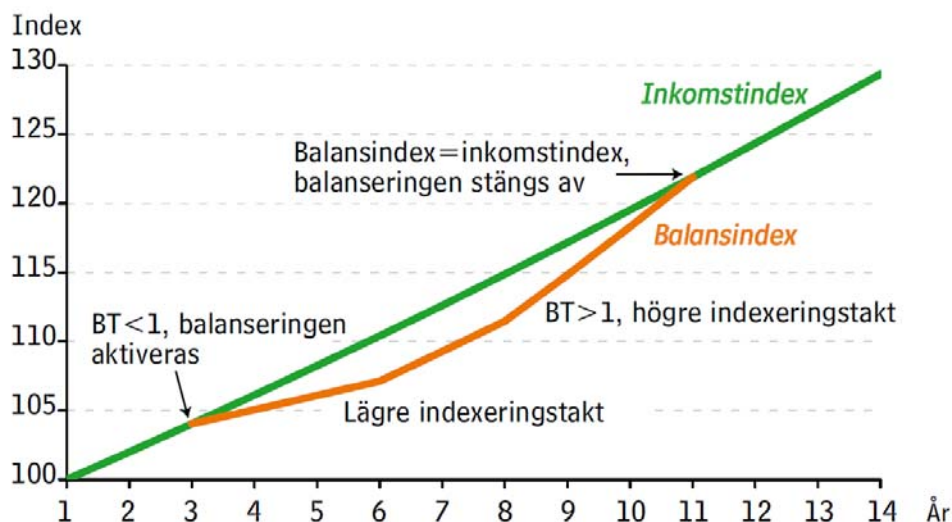
Dagens framtidsprognoser visar på en allt äldre befolkning med färre yrkesaktiva per pensionär. Detta kräver ett pensionssystem som ger kommande generationer en pension som är anpassad till vad ekonomin och demografin tillåter. Inkomstindexeringen och delningstalet

är två delar som hjälper till att stabilisera pensionssystemet. I maj 2001 fattade riksdagen beslut om att tillföra ytterligare en byggsten – balanseringen.

Balanseringen är en metod som garanterar en långsiktig finansiell stabilitet i systemet, dvs. den säkerställer att pensionsskulden inte överstiger systemets tillgångar. Kvoten mellan tillgångarna och skulden kallas balanstalet. Om balanstalet är under ett, dvs. systemets skulder överstiger dess tillgångar, aktiveras balanseringen. Det betyder att indexeringen minskas. Under en period kan pensionsbehållningarna och pensionerna inte skrivas upp med hela inkomstindexförändringen respektive följsamhetsindexeringen vid årsskiftet. Uppräkningen görs då med ett så kallat balansindex i stället för med inkomstindex. På så sätt stabiliseras systemet igen.

För år 2010 kommer för första gången fastställas ett balanstal som är mindre än ett, vilket innebär att balansering får effekt från 1 januari 2010. Enligt regeringens proposition 2008/09:219 (Utjämnat värde för buffertfonden vid beräkning av balanstalet) kommer en förändring att ske vid beräkning av balanstalet. För 2010 kommer balanstalet enligt de föreslagna reglerna att bli högre.

Balansering

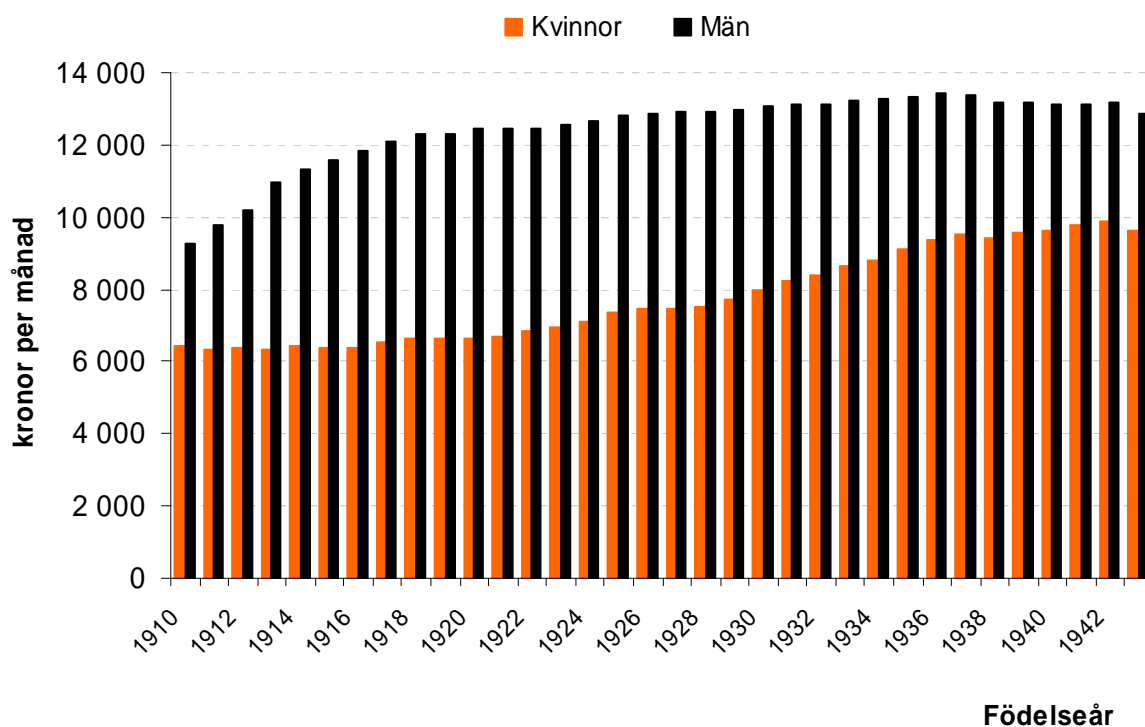
Källa: Orange Rapport 2008

Utvecklingen inom ålderspensionsområdet

Drygt 1,7 miljoner personer boende i Sverige är i dag ålderspensionärer, vilket motsvarar ca 19 procent av Sveriges befolkning. År 2015 förväntas antalet ålderspensionärer vara runt 2,2 miljoner. De förväntas därefter fortsätta öka tills en kulmen nås runt år 2040 då Sverige beräknas ha ca 2,9 miljoner ålderspensionärer.

Den genomsnittliga pensionsnivån har höjts sedan 1990-talet, främst med anledning av att nyblivna pensionärer har allt högre medelpoäng och därmed rätt till en högre tilläggspension. Dessutom har andelen pensionärer helt utan tilläggspension stadigt minskat.

Median för allmän pension, 2008

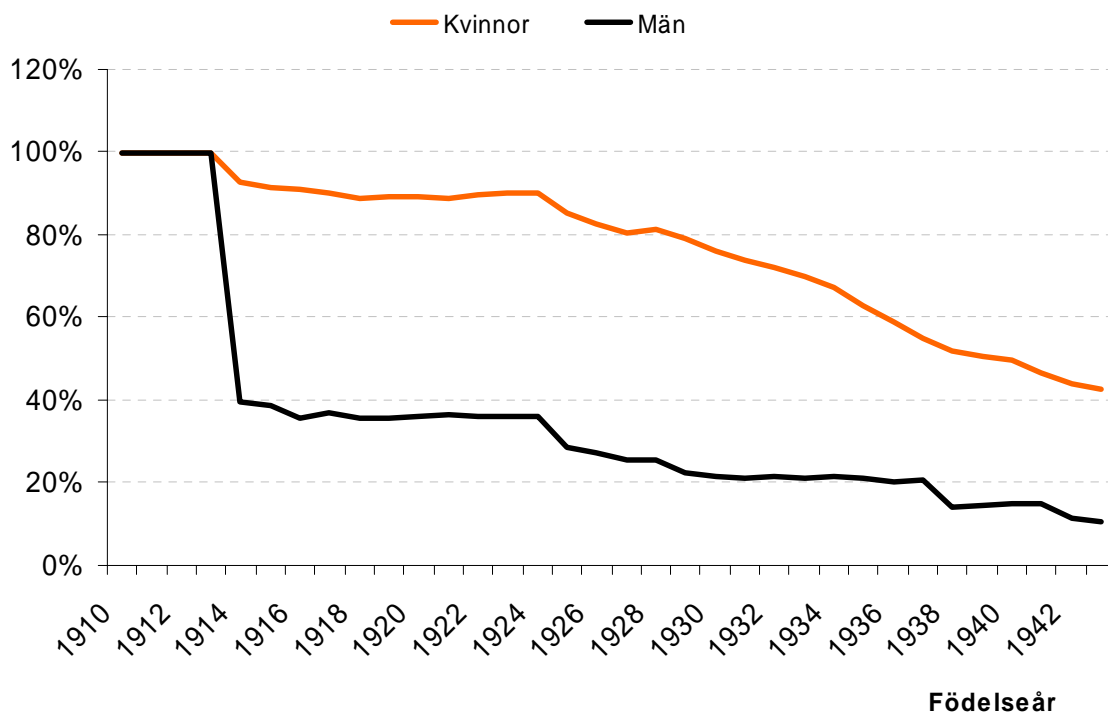

Källa: Försäkringskassans utbetalningsregister

Män har, generellt sett, högre ålderspension än kvinnor. Skillnaden har emellertid minskat med tiden då fler och fler kvinnor förvärvsarbetar och på så sätt berättigas till en allt högre inkomstgrundad pension.

Garantipension ger en utfyllnad till den inkomstgrundade pensionen. År 2008 fick cirka 153 000 män och cirka 625 000 kvinnor garantipension.

Andel* personer med garantipension, december 2008

* 1914 års födda är den första årskull som kunde tjäna in full tilläggspension. För äldre pensionärer betalas en del av den tidigare folkpensionen ut som garantipension.

Källa: Store

Utbetald pension

Nybeviljade ålderspensionärer

Uppgifter om andelen nybeviljade pensionärer är hämtade från Försäkringskassans utbetalningsregister och avser samtliga individer som har haft ett första uttag av ålderspension. Observera att personer som har tagit ut pension kan ha valt att fortsätta arbeta efter pensioneringen. Individer som endast har tagit ut premiepension ingår inte.

Andel* som nybeviljats allmän pension vid olika åldrar, procent										
Årskull	Uttagsålder, år									
	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70
1938	3,7	2,3	2,3	2,1	77,4	4,0	3,2	0,8	0,3	0,3
1939	4,0	1,9	2,1	2,3	75,8	6,3	2,3	0,8	0,3	
1940	3,1	2,2	2,5	3,2	76,1	4,9	2,5	0,7		
1941	3,0	2,3	3,1	3,7	73,3	6,1	2,7			
1942	3,6	3,0	3,5	3,9	70,9	5,9				
1943	4,2	3,2	3,6	5,3	66,7					
1944	4,8	3,3	4,5	5,7						
1945	5,2	4,1	5,1							
1946	6,0	4,7								
1947	6,3									

* Andelarna avser nya pensionärer i relation till möjliga pensionärer i december 2008. Individer som enbart tagit ut premiepension ingår inte i tabellen. Åldrarna avser åldern den 31 december aktuellt år.

Trots att pensionsåldern är flexibel och att pensionsrätt numer tjänas in efter 65 har två tredjedelar tagit ut sin första ålderspension vid 65 års ålder.

Pensionsinkomstens ekonomiska utveckling

De senaste åren har politikmålet på området främst inriktats på att skydda de sämst ställda pensionärerna i samhället. Under 1990-talets budgetsanering påverkades alla grupper i samhället inklusive pensionärerna. En jämförelse mellan två typfallspensionärer visar dock tydligt att de ekonomiskt mest utsatta pensionärerna de facto fick en real ökning av sin disponibla pensionsinkomst under 1990-talet.

Skillnaden mellan inkomstgrupper inom pensionärskollektivet minskade under 1990-talet och har fortsatt att minska. Detta beror främst på att bostadskostnaderna ökat i snabbare takt än inflationen, vilket kompenseras av förbättrade villkor för bostadstillägg för de lägre inkomstgrupperna. Vid högre bostadskostnader är en liten grupp pensionärer även berättigade till särskilt bostadstillägg. Det har utjämnat inkomstnivåerna inom pensionsområdet ytterligare. Den realminskning som kan skönjas under 1990-talet för pensionärer med högre inkomster beror bland annat på användandet av det minskade prisbasbeloppet vid årsomräkningar mellan år 1993 och år 1998.

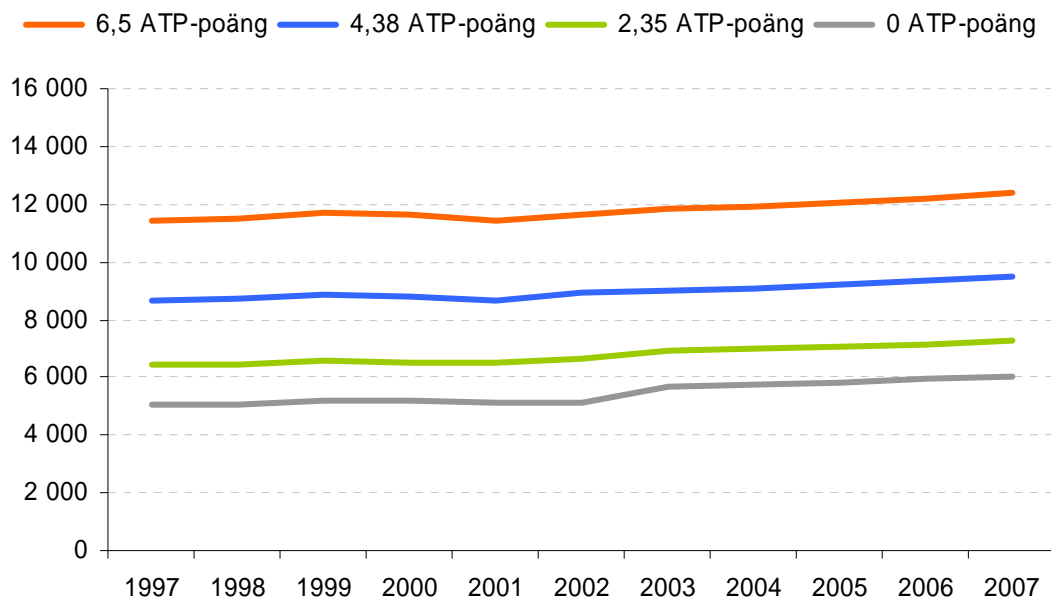
Villkoren för bostadstillägg förbättrades ytterligare åren 2001, 2002 och 2006, vilket visar att politiken på området även fortsättningsvis fokuserar på de pensionärer som har det sämst ställt i samhället.

Under större delen av 90-talet kompensades pensionärerna inte fullt ut för prisökningarna på grund av justeringar av det basbelopp som tillämpades vid beräkning av pensionerna. Från

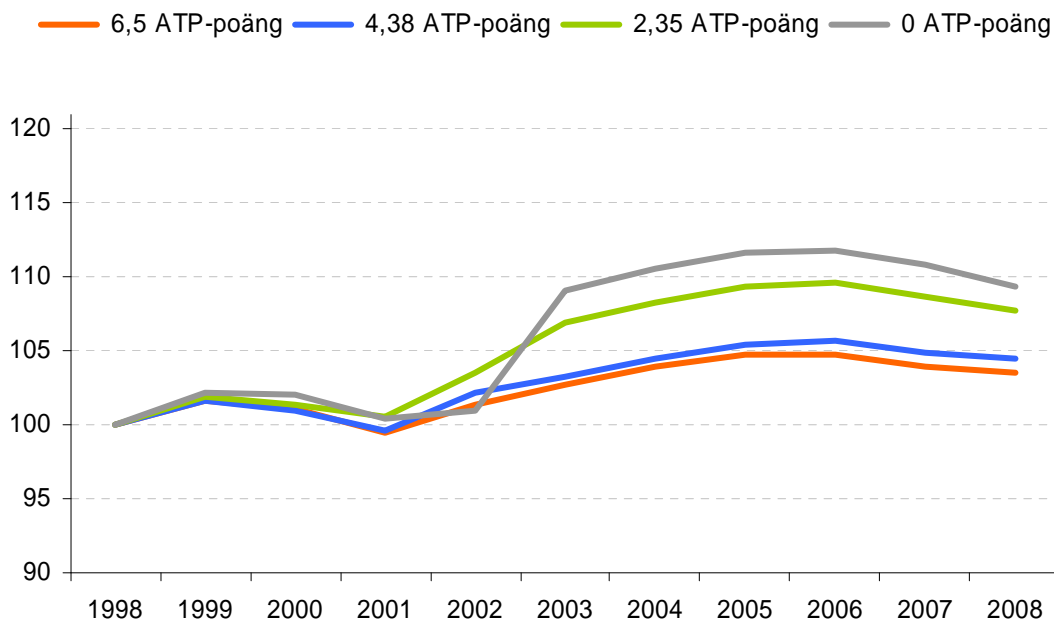
1999 räknades pensionerna åter upp med hela prisbasbeloppet. Följsamhetsindexeringen infördes för ATP år 2002. 2003 räknades folkpensionstillägget i tilläggspensionen upp med följsamhetsindexering även retroaktivt för 2002. Följsamhetsindexeringen har inneburit en real höjning av tilläggspensionen.

2003 slopades det särskilda grundavdraget för pensionärer och ersattes av en högre, fullt ut beskattad garantipension. Övergången till garantipension innebar för de allra flesta en extra höjning även av pensionen efter skatt, eftersom kompensationen för de ändrade skattereglerna beräknades efter den högsta kommunalskatten i riket. Samtidigt höjdes grundavdragsnivån 2003, vilket även det innebar en förstärkning av pensionen efter skatt.

Pension efter skatt för ensamstående, kronor per månad, 2008 års priser

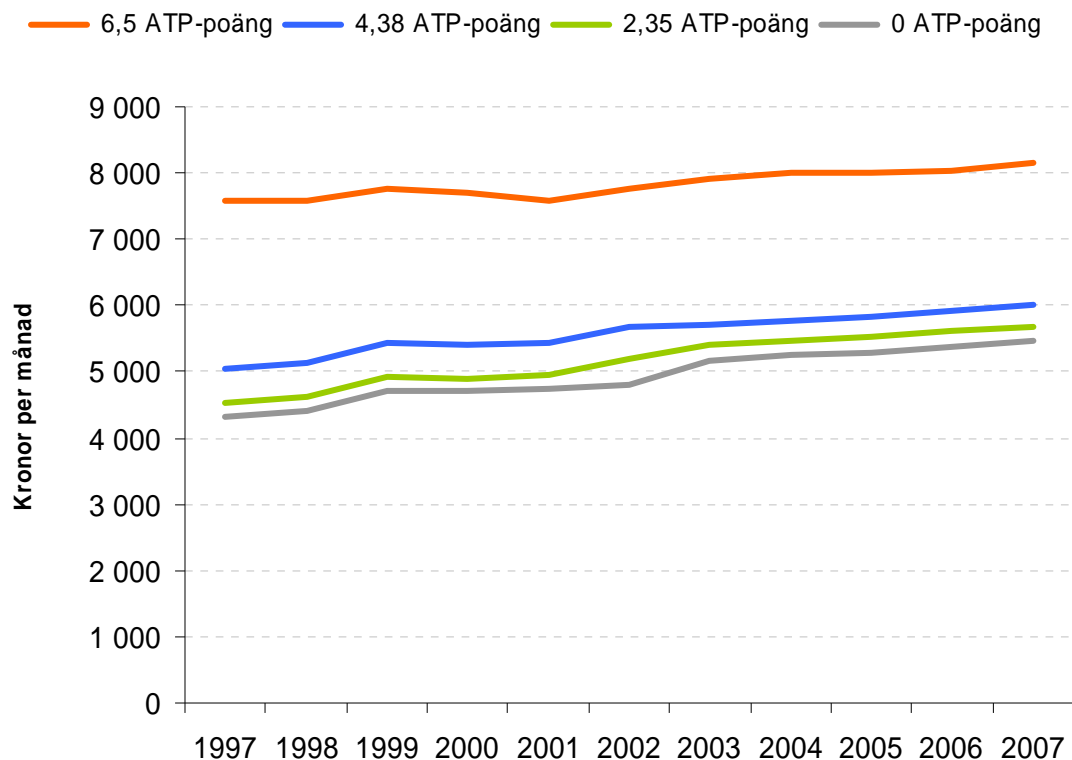
Utvecklingen av pension efter skatt för ensamstående, 2008 års priser
Index 1998=100

Med disponibel inkomst efter boendekostnad avses pensionsinkomsterna efter avdrag för skatt och boendekostnad samt tillägg av eventuella bostadsförmåner. Bostadsförmånerna består av

bostadstillägg (BTP) och särskilt bostadstillägg (SBTP). Bostadstilläggen har stor betydelse för pensionstagare med låga inkomster.

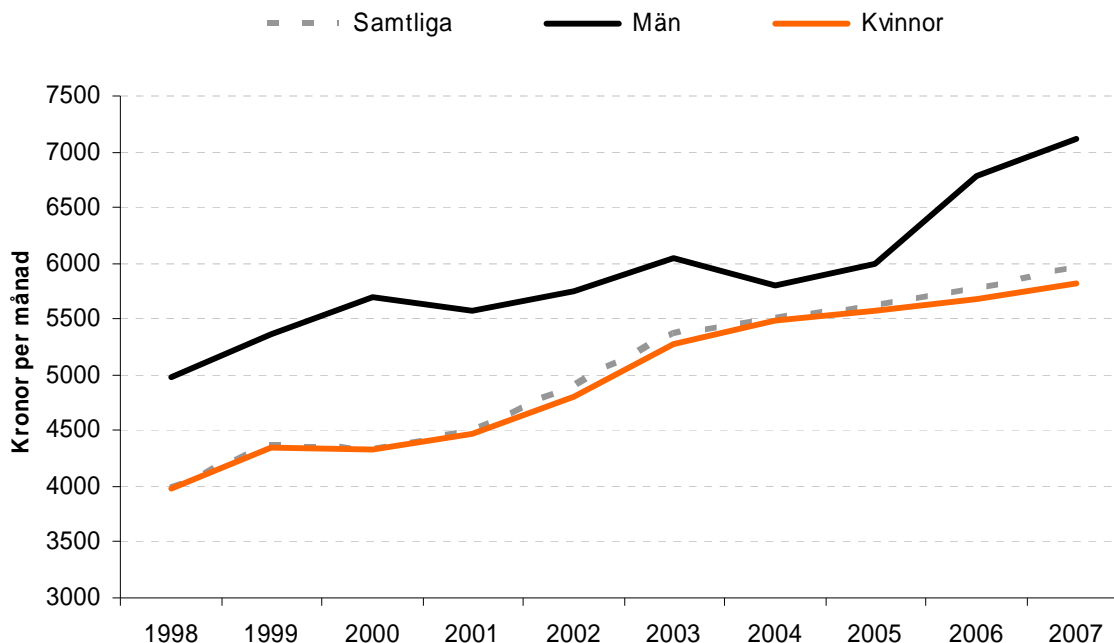
Disponibel inkomst efter avdrag för boendekostnad för ensamstående, 2007 års priser

Som framgår av diagrammet har bostadstillägget en starkt utjämnande effekt på inkomstskillnaderna mellan de olika typfallen. Skillnaden i disponibel inkomst för typfallen med låg respektive ingen ATP-poäng är marginell, särskilt vid den högre boendekostnaden.

För att illustrera det faktiska utfallet visas i bilden nedan den faktiska disponibla inkomsten, det vill säga även inklusive andra inkomster, som tjänstepension, för ensamstående uppdelat på män och kvinnor. I figuren visas medianen av den disponibla inkomsten efter hyra. Det är tydligt att de sista två åren har männen haft en snabbare ökning av disponibla inkomsten. Dock hade kvinnor en högre tillväxt i disponibel inkomst 2001 till och med 2004 vilket gör att de totalt för hela perioden har haft en snabbare ökning av den disponibla inkomsten än männen.

Disponibel inkomst efter hyra för ensamstående ålderspensionärer i hyresrätt

Pensionsgrundande inkomst

Pensionsgrundande inkomst, PGI, är den inkomst som, tillsammans med pensionsgrundande belopp, används för att räkna ut den försäkrades pensionsrätt. I princip årsinkomsten (förvärvsinkomst, sjukpenning, SA, föräldrapenning, arbetslöshetsersättning m.m.) minskad med den allmänna pensionsavgiften.

Den genomsnittliga pensionsgrundande inkomsten (PGI) för riket år 2007 var 218 473 kronor. I förhållande till år 2006 innebär det en ökning med 3,6 procent för hela riket. (Samtliga resultat är baserade på födda 1942 eller senare som 2007 var 18 år eller äldre).

Totalt för år 2007 var det 5 211 820 personer som tjänat in pensionsgrundande inkomst vilket även det är en ökning med 1,2 procent jämfört med 2006.

I den allmänna pensionen är det bara inkomster upp till det så kallade intjänandetaket som är pensionsgrundande. År 2007 var taket 344 250 kronor (efter avdrag för avgifter till pensionssystemet). Av de cirka 5,2 miljoner personer med förvärvsinkomst under år 2007 var det 23 procent av männen och 8,1 procent av kvinnorna som tjänat lika mycket som eller mer än intjänandetaket.

Det orange kuvertet har år 2009 för elfte året i rad skickats ut till cirka 6,1 miljoner personer i åldern 18–70 år. Kuvertet och den orange färgen har med tiden har blivit ett känt varumärke.

Pensionsgrundande inkomst och pensionsgrundande belopp är baserade på intjänandeåret 2007 för personer födda 1938 eller senare (utskicket av orange kuvertet 2009).

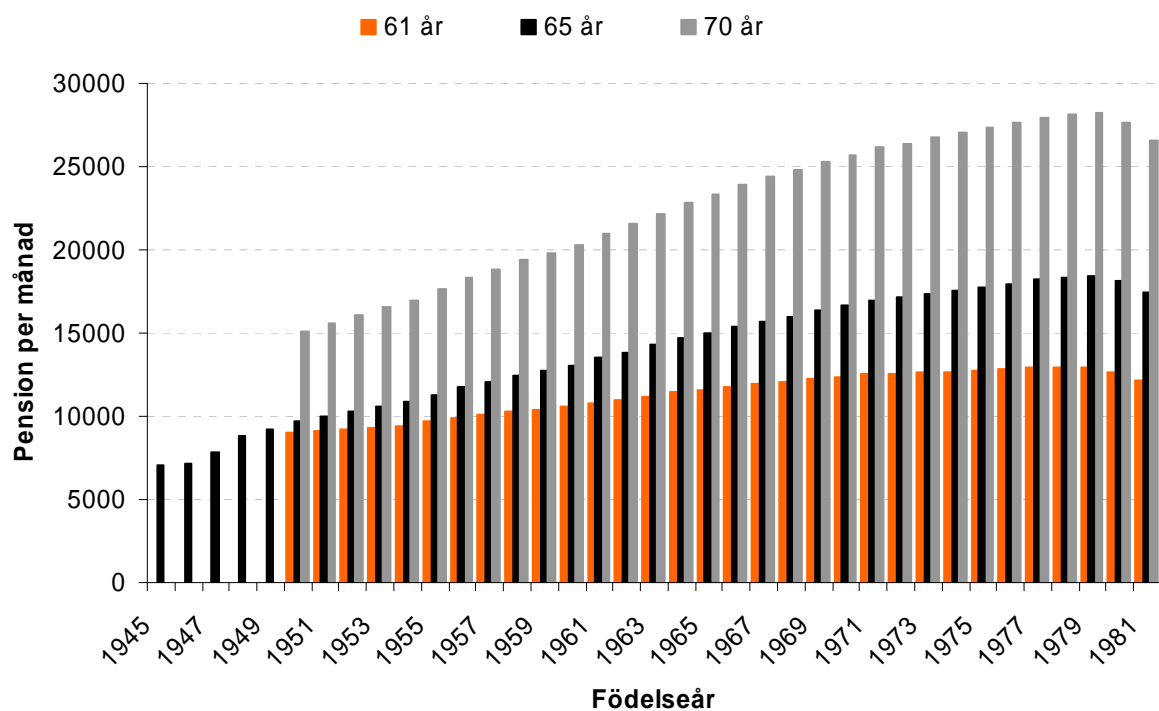
	Antal personer	Genomsnitt (kr)
Utskickade kuvert	6 106 399	
Pensionsgrundande inkomst	5 211 820	216 134

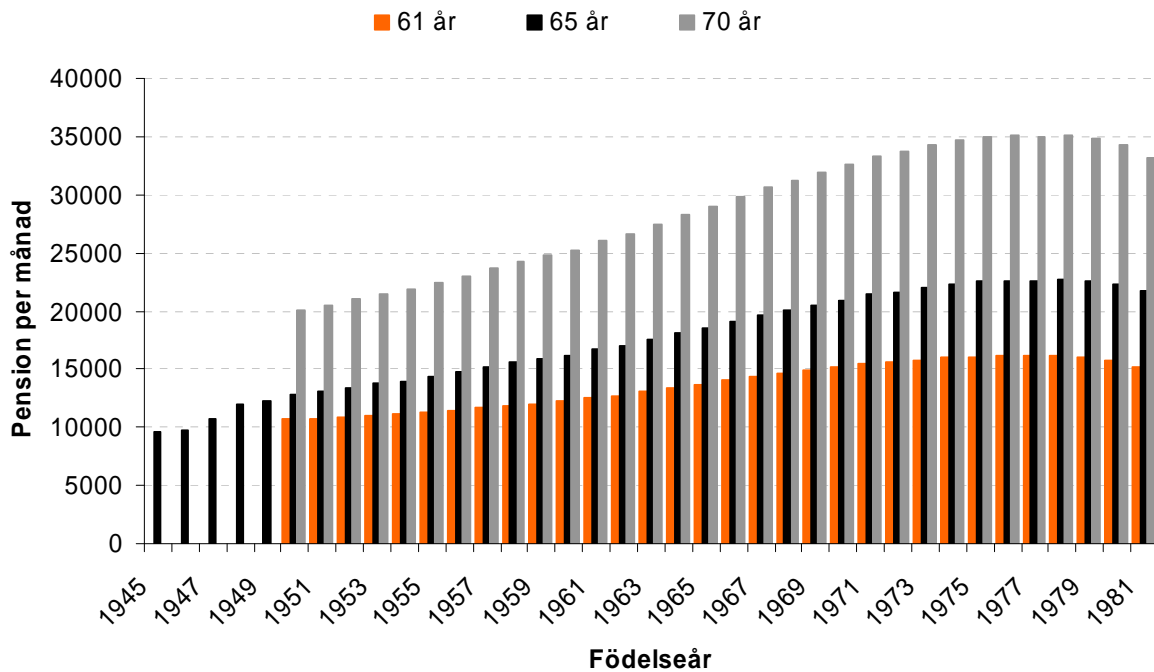
Pensionsgrundande belopp:		
tillägg för sjuk- och aktivitetsersättning	465 907	23 195
plikttjänst	10 657	57 900
studier	405 192	26 685
barnår	331 287	73 971
Pensionsunderlag högre än intjänandetaket (344 250 kr)	829 670 (15,5 %)	
Intjänad premiepensionsrätt	5 244 061	5 116
Överförd premiepensionsrätt	7 782	6 277

I orange kuvertet ingår pensionsprognoser för flertalet av dem som får kuvertet. Nedan visas snittpensionen vid 2 procents tillväxt baserad på 2007 års inkomst uppdelad på kvinnor och män.

Genomsnittlig pensionsprognos för kvinnor med PGI. 2 procent tillväxt.

Genomsnittlig pensionsprognos för män med PGI. 2 procent tillväxt.

Pensionsinformation

I samband med de årliga utskicken av orange kuvertet har Försäkringskassan och Premiépensionsmyndigheten (PPM) mätt befolkningens kunskaper och attityder kring pensionssystemet. Undersökningarna har genomförts i direkt anslutning till utskicken och omfattat drygt 1 000 personer.

Resultaten visar att kunskapen om det nya pensionssystemet har ökat med åren. Ålder är en positiv variabel för den skattade kunskapen. Ju äldre man är, desto högre skattar man sin egen kunskap. I åldersgruppen 60 år och äldre är det 65 procent som år 2009 säger sig känna till pensionssystemet mycket/ganska väl.

Det finns en koppling mellan kännedomen om och förtroendet för den allmänna pensionen. Sex av tio som år 2009 tycker att de känner till den allmänna pensionen har även ett förtroende för denna. Förtroendet är också högre bland dem som öppnat och tagit del av innehållet i det orange kuvertet.

Historik

Folkpensionssystemet infördes 1913 och reformerades 1947. Reformen innebar en stor förbättring för dåtidens pensionärer men behovet av ytterligare förändringar kvarstod. ATP-systemet infördes år 1960 och skapade ett obligatoriskt tilläggspensionssystem som grundades på inkomstbortfallsprincipen.

Folkpension, allmän tilläggspension (ATP) och delpension – det gamla pensionssystemet

Hel ålderspension från folkpension uppgick till 96 procent av prisbasbeloppet (år 2002 = 37 900 kronor) för ensamstående och 78,5 procent för gifta.

Hel ålderspension från ATP utgjorde 60 procent av basbeloppet multiplicerat med genomsnittet av den intjänade pensionspoängen under de 15 bästa förvärvsåren. Om man hade haft pensionsgrundande inkomst (PGI) i färre än 30 år minskades pensionen i förhållande till det antal år som saknades upp till totalt 30 år.

Den officiella pensionsåldern var 65 år. Pensionen kunde emellertid tas ut från 60 års ålder, då med en minskning av ATP-beloppet på motsvarande 0,5 procent för varje månad före 65-års månaden som pensionen togs ut. Ålderspensionen kunde också skjutas upp. Då ökade ATP-beloppet med motsvarande 0,7 procent för varje månad efter 65-års månaden som pensionen inte togs ut.

Pensionerna i det gamla pensionssystemet värdesäkrades alltså genom att varje år räknades om i takt med prisbasbeloppet som i sin tur följer prisutvecklingen. Under perioden 1993–1998 användes det minskade prisbasbeloppet vid beräkning av folkpension och ATP. Det innebar att pensionerna under dessa år inte räknades upp i samma takt som inflationen.

Särskilda tilläggförmåner i det tidigare systemet

Folkpensioneringen (grundskyddet) kunde kompletteras med särskilda tillägg – pensionstillskott, särskilt pensionstillägg, hustrutillägg och barnstillägg och bostadstillägg till pensionärer.

Pensionstillskott (PTS) kunde, enligt reglerna för det gamla pensionssystemet, utges till den som hade låg eller ingen ATP och var bosatt i Sverige. Pensionstillskottet var inkomstprövat och avräknades krona för krona mot ATP. PTS fick tillsammans med ATP inte överstiga 56,9 procent av ett prisbasbelopp (enligt regler för PTS år 2002). Blev summan högre minskades PTS med motsvarande. Även utländsk pension minskade pensionstillskottet på motsvarande sätt. Pensionstillskottet upphörde från och med år 2003 och ersattes med garantipension och övergångsvis garantipension.

Särskilt pensionstillägg kunde beviljas till en förälder som under minst 6 år vårdat ett sjukt eller handikappat barn som fyllt 16 år och därför avstått från förvärvsarbete. Förmånen kan beviljas även efter ikraftträdandet av dagens pensionssystem.

Hustrutillägg har utgetts till vissa kvinnor vars make fick förtidspension (SA) eller ålderspension. Lagen (1994:309) om hustrutillägg upphörde att gälla vid utgången av år 2000. I dag finns endast ett fåtal kvinnor som får hustrutillägg enligt vissa övergångsbestämmelser.

Barnstillägg utgavs enligt vissa övergångsbestämmelser till en förälder som fick ålderspension eller förtidspension (SA), som hade barn under 16 år och som fick barnstillägg i december år 1989. Tillägget upphörde med utgången av år 2005.

Regler och information om *Bostadstillägg till pensionärer* går att finna i förmånens eget avsnitt under Försäkringsinformation.

Förvärvsarbetande som minskade sin arbetsinsats kunde, enligt det gamla pensionssystemet, under vissa förutsättningar få *delpension* tidigast från 61-års månad och längst t.o.m. månaden före 65-års månad. Delpensionen kunde ersätta del av förlorad arbetsinkomst om arbetsminskningen var minst 5 timmar, och gavs för högst 10 timmar, per vecka. Delpension som förmån inom det allmänna pensionssystemet har upphört. År 2004 – när personer födda år 1939 fyllde 65 år – var sista året för utbetalning av delpension.